

ANDRÁS KORNAIREN IKERLANA

Heriotza zigorra interneten erabiltzen ez diren hizkuntzentzat

Munduko hizkuntzen %5 soilik erabiltzen da interneten, András Kornai hizkuntzalariak egindako ikerketa baten arabera, eta horrek gainerako %95 heriotzara kondenatuko du. Sarraski digitaletik bizirik aterako diren hizkuntza nagusien artean, ordea, bada salbuespenik; zenbait hizkuntza gutxituren bizi itxaropena hobetu egin baita jauzi digitala egiten asmatuta.

| NAGORE IRAZUSTABARRENA |

HIZKUNTZAK izaki bizidunak bailiran aztertu izan dira Johann Gottfried von Herder (1744-1803) filosofo alemaniarrek metafora biologiko hori erabili zuenetik. Hainbat hizkuntzalari konparaketa horren aurkakoak izan arren, meta-

fora biologikoak onarpen zabala lortu du zenbait esparrutan, hala nola hizkuntzak nola desagertzen diren aztertzeke edo hizkuntza politikak diseinatzeke. Hizkuntzek, izaki bizidunen espezieak bezala, eboluzionatu egiten dute, indar-

tsuenak zabaltzen egiten dira eta horrek desagertzera daramatza hizkuntza ahulenak. Egokitu ala hil.

Internetek ataka horretan jarri ditu munduko hizkuntzak: sarera egokitzen ez direnak hil egingo dira. Horixe da behintzat András

JASON STRAZIUSO / AP PHOTO

Interneteko konexioa urria den eremuetan, Saharaz azpiko Afrikan esaterako, hizkuntzek ez dute etorkizunik, Kornairen ikerlanaren arabera.

Norvegiarrek Nynorsk aldaera hil dute digitalki

NORVEGIAN interneteko konexioa ez da arazoa. 2012an interneteko erabiltzaileen portzentajea lehen postua lortu zuen %96,9ari esker (munduko batez bestekoa %34,3koa zen duela bi urte). Eta hala ere András Kornai ikerketaren adibide garbiena, “laborategiko lagina ia”, herrialde horretan topatu du.

Norvegiar gobernuak norvegiararen bi aldaera onartzen ditu ofizialki: Bokmål eta Nynorsk. Hitzun kopuruan lehena aspaldi nagusitu zitzaion bigarrenari. Nynorsk aldaera biztanleen %10-15ek hitz egi-

ten dute oraindik, 500.000-750.000 hitzunek. Eta hori nahiko da Hizkuntza Aniztasunerako Itunak arriskuan dauden hizkuntzen zerrendatik kanpo uzteko. Baina Kornairen azterketak agerian utzi du Nynorsk hitzunek oso gutxi erabiltzen dutela aldaera online. Kornairen hitzetan, “hizkuntza politika ofiziala Nynorsk bultzatzeko ahalegin orekatua egiten ari den arren, norvegiarrek, blogen eta txioen bidez, dagoeneko bozkatu dute aro digitalean soilik Bokmål aldaeraren eskutik sartu nahi dutela”.

Kornai (Budapest, 1957) hizkuntzalari eta matematikari hungariar burutu duen ikerketaren abiapuntua. Lanaren emaitza *Plus One* aldizkari zientifikoan argitaratu du *Digital Language Death* (Hizkuntzen heriotza digitala) izenburupean.

Hizkuntzen agonia hiru fase-tan banatu ohi dute hizkuntzalariak: lehenik, hitzunek hizkuntza eremu praktikoetan erabiltzeari uzten diote apurka, esaterako, merkataritzan; ondoren, hitzun gazteenek hizkuntza erabiltzeko interesa galtzen dute; azkenik, hurrengo belaunaldiak ez du hizkuntza erabiltzen, eta hil egiten da. Kornairen arabera, internetek bi lehen faseak bultzatzen eta bizkortzen ditu, eta horrek ezinbestean azken fasera daramatza hizkuntzak, heriotzara.

Ikerketaren oinarri, Kornai galdera bat ipini zuen mahai gainean: zenbat hizkuntza erabiltzen dira interneten? Eta, beraz, zenbat ez? Edo beste modu batera esanda: zenbat hizkuntza salbatuko dira? Eta internetek zenbat kondenatuko ditu hiltzera? Ikerleak argitzen du ez dela gauza bera hizkuntza bat interneten egotea eta hizkuntza hori sarean erabiltzea. Datu base eskerga izanik, hizkuntza gehienak interneten egon badaude, sanskritozko edo latinezko testuak, adibidez, liburutegietan gordetzen diren moduan, baina egote hutsak ez die bizirautea bermatzen. Beraz, Kornai interneten aktiboki zer hizkun-

tza erabiltzen diren jakin behar zuen ikerketa burutzeko. Horretarako, erabiltzaile gehien dituzten guneetan hizkuntza bakoitzeko hitz erabilienak arakatzeko dituen programa bat diseinatu eta aplikatu du. Horrez gain, sistema eragileen hizkuntza aukerak, zuzentzaile automatikoak eta halako tresnak ere aztertu ditu. Azkenik, Wikipediari garrantzi berezia eman dio, haren ustez entziklopedia hizkuntzen osasun digitalaren erakusle garbiena delako: “Sarean gora egiten duten hizkuntza guztiek Wikipedia sortzeko beharra dute”.

Kornai lortu dituen emaitzak hizkuntzen osasuna aztertzeaz arduratzen diren erakundeen aurreikuspenak baino ezkorragoak dira, askoz ezkorragoak. UNESCOren *Arriskuan dauden munduko hizkuntzen atlasaren* arabera, hizkuntzen %17 hilzorian daude eta beste %20 mehatxatuta. Hizkuntza Aniztasunerako Itunak ere antzeko portzentajeak erabiltzen ditu: %40 arris-

kuan daude. “Horrek gainerako %60 sasoi onean daudela pentsatzera bultzatzen gaitzake, baina gure ikerlanaren emaitzen ondorioak oso bestelakoak dira”, dio hizkuntzalari hungariarrek. Haren arabera, munduko 7.776 hizkuntzen %95 baino gehiago ez dira interneten aktiboki erabiltzen. Portzentajea positiboki biribildu du, gainera; bizirik iraungo duten hizkuntzen arriskuaren portzentajea ez da inolaz ere %5era iristen. Emaitzen arabera 170 hizkuntzak (%2) interneten tren hartu dute, eta itxaropena egon liteke “mugan” dauden beste 140 (%1,7) hizkuntzarentzat.

Jakina, interneteko konexioa urria den eremuetan, nagusiki Saharaz azpiko Afrikan eta Asiako nahiz Hego Amerikako hainbat lurraldetan, hizkuntzek ez dute bizi itxaropenik, ikerlanaren arabera. Baina konexio zabalak ere ez du bizirau-

.....
Wikipedia
10
lat dzielenia się
sumą ludzkiej
wiedzy

DAVID PETERS

Wikipediaren 10. urteurrena ospatzeko diseinatutako irudia, testua polonieraz duena. András Kornairentzat Wikipedia hizkuntzek sarean duten osasunaren adierazle garbientakoa da.

pena bermatzen; horren adibide garbiena Norwegian gertatzen ari dena da, aurreko orrialdeko koa droan azaldu dugunez.

Gainera, Kornaik nabarmentzen du trena pasa dela, hartu ez dutenek atzera egiterik ez dutela, ahaleginak alferrikakoak direla. “Heriotza masibo hau ez da politika bikainekin ekidin edo arindu daitekeen etorkizuneko kontua; kaltea egina dago”.

Wikipedia adierazle garbitzat jotzen duen arren, horrek ere ez du bizirauteko txartela automatikoki ematen. Alde positiboan Viquipedia aipatzen du, katalanezko Wikipedia; hamar milioi hiztun dituen hizkuntzak 15. Wikipedia handiena du eta 1.600 editore aktibo. Baina hainbat Wikipedia gutxi batzuen burugogorkeriaz sortzen eta mantentzen direla dio eta klingonezko Wikipediaren adibidea ematen du: Star Trek unibertsoan sortutako fikziozko hizkuntzak badu Wikipedia, baina ez du ia sarrerarik edo erabiltzailerik. Wikipediak inkubagailu moduko proiektua du abian. Gaur egun 287 hizkuntzatan dago kontsultagarri entziklopedia digitala, eta asmoa beste hainbestetan abian jartzea da. Kornairen ustez, ekimenak badu

alde positiboa, erronka digitalari erantzuteko ahaleginean ari diren hizkuntza gutxituetan aktibismoa ezinbestekoa delako, baina, bestetik, ataka gaingitzeko aukerak urriak dira; gehienez ere inkubagailuan dauden hogeitaz Wikipediak egingo dute aurrera.

“Heriotza masibo hau ez da politika bikainekin ekidin edo arindu daitekeen etorkizuneko kontua; kaltea egina dago”

András Kornai, ikerlaria

Zalantzarik ez dago hiztun kopurua eragile garrantzitsua dela, baina internetek datu horien eragina irauli dezake. Adibidez, Torino inguruan (Italia), 2-3 milioi pertsonen piamontera hitz egiten dute oraindik, baina interneten ez da ia erabiltzen. Feroerak, aldiz, 50.000 hiztun baino gutxiago ditu, baina kalitate handiko Wikipedia bizia. Kornairen arabera, feroerak bizirauteko aukera handiagoak dauzka (eta, hala ere, gutxi).

Hizkuntza gutxituek hainbat bitarteko izan eta hainbat baldintza bete behar dituzte apokalipsi digita-

la gaingitzeko: hainbat dialekto edo aldaera dituzten hizkuntzetan, koine hizkuntza edo hizkuntza batua sortzea; estandar hori indartuko duen argitaratze egitura egonkorra izatea; hezkuntzan ahalegin berezia egitea hainbat tresna garatuko dituzten hizkuntzalariak eta informatikariak trebatzeko, esaterako, zuzentzaile eta itzultzaile automatikoak. “Horren adibiderik garbiena euskara da”, dio Kornaik, “baina halako arrakasta berriro gertatzea ia ezinezkoa da”. Batetik, gurean bitarteko eta baldintza horiek lortzeko ahaleginak aro digitalaren aurretik abiatu ziren. Bestetik, ahalegin ekonomiko handia eskatu zuten, eta ekonomia kaskarragoetan, denborarik gabe, etorkizuna iluna da.

Baikor izanda, Errusia ipar-mendebaldean hitz egiten den komi hizkuntzak euskararen bidea har dezakeela uste du Kornaik. Komierak bi dialekto ditu: Permyak (94.000 hiztun) eta Zyrian (293.000). Biek hainbat aldaera dituztela aintzat hartuta, hizkuntza batua sortu beharko litzateke; dagoeneko unibertsitate bat badute eta, petrolioari esker, baita egoera ekonomiko aproposa ere.

Hizkuntzalariak 100 urteko epea erabili ohi dute hizkuntza batek bizirik iraungo ote duen aurreikusteko. Aurreikuspenen arabera, munduko 7.000tik gora hizkuntzetatik 2.500ek gutxienez beste mende bateko bizitza izango dute, zentzu klasikoan. Baina internetek aurreikuspen eredu hori hautsi du, eta ikerlan honen arabera, hamar aldiz gutxiago, 250 inguru, atera daitezke bizirik XXI. mendetik. “Iraultza neolitikoaren azken fasearen lekuko gara. Egungo nekazari urbanoak plano digitalera aldatzen ari dira, ehiztari-biltzaileak eta artzain nomadak atzean utzita”. ■

